

पूर्वं न मवेति का गतिः” किरा० “का गतिः किं प्रमा-
नम्” मङ्गि० आधारे क्तिन् । ५ सरण्यौ पथि “भिन्नगति-
हि लोकः” रघुः । इत्याने च । “कां गतिं कृष्ण ! गच्छति”
गीता “गतिं प्रतापस्य जलतृप्तमायिनः” किरा० “गतिं
स्थानम्” मङ्गि० । गत्यते कर्मणि क्तिन् । ७ स्वरूपे
“न वयं निरूपयितुमस्य गतिम्” किरा० “गतिं
स्वरूपम्” मङ्गि० । ८ विषये च “मनोरथानामगतिर्न
विद्यते” कुमा० “अगतिरविषयः” मङ्गि० । भावे क्तिन् ।
९ व्याख्यायाम् । करणे क्तिन् १० अर्थ्युपाये “कलौ नास्त्वेष
नास्त्वेष नास्त्वेष गतिरन्यथा” पुरा० । ११ नाडीप्रणये
मेदि० । पक्षिपक्ष्मगतिभेदाच्च खगलगतिशब्दे २४१५४०
उक्ताः । इह० सं० ७ अ० नक्षत्रभेदेन सुधस्य गतिभेदा-
क्तत्फलभेदाद्योक्ता यथा

“प्राकृतविमिश्रसङ्क्षिप्तप्रतीक्षणयोगान्नवोरपापाख्याः । सप्त
पराशरतन्त्रे नक्षत्रैः कीर्तिता गतयः । प्राकृतसञ्ज्ञाः
वायव्यः १५ वायव्यः २ पैतामहानि ४ वज्रलास्यः । मिश्रा गतिः २
प्रदिष्टा शशिपृथिव्यपितृः ० भुजगः ६ देवानि । सङ्क्षिप्तायां ३
पुण्यः पुनर्वसुः फल्गुनीद्वयं चेति । तीक्ष्णायां ४ भाद्रपदाद्वयं
शशाङ्काश्वयुजः ८ । पौष्णम् २७ । योगान्तिकेति ५ मूलं द्वे
चषाढे गतिः सुतस्तेन्दोः । चोराह् अश्वत्थान् १४ वासवं २३
वाहनं २४ चैव, पापाख्या ७ । सवित्रं १३ मैत्रं १७ शक्राग्नि-
दैवतं १६ चेति । उदयप्रवासद्वयैः स एव गतिलक्षणं
प्राह । चत्वारिंशच्चिंशद्द्विसमेता विंशतिर्द्विंशकं च ८
नव मासार्धं दश चैकसंयुताः ११ प्राकृताद्यानाम् । प्राकृत-
गत्तामारोग्यवृष्टिसंख्यप्रवृत्तयः क्षेमम् । सङ्क्षिप्तमिश्रयो-
र्मिश्रमेतदन्यासु विपरीतम् । अज्यव्यतिवक्रा वक्रा
विकला च कतेन देवज्ञस्यैताः । पञ्चपतङ्गेन्द्राकाङ्क्षा
अज्यव्यादीनां षडभ्यस्ताः । अज्यव्यो हिता प्रजानामतिथ-
क्रार्थं गतिर्विनाशयति । शङ्खभयदा च वक्रा विकला
भयरोगसञ्जननी ।”

पाणिन्युक्तेषु प्रादिषु १२ शब्दविशेषेषु पु० ते च “प्रादयः”
“उपसर्गाः क्रियायोगे” “गतिश्च” “उयर्दिचिबृहच्च”
“अतुकरणं चानितिपरम्” “आदरानादरयोः सदसती”
भूषणेऽसम् “अन्तरपरिप्रेक्षे” “कण्ठेनसी” “अङ्गाप्रती-
वाते” “पुरोऽव्ययम्” “व्यस्तं च” “व्यस्तं गत्यर्थयदेतु”
“अदोऽतुपदेये” “तिरोऽन्तर्धनी” “विभाषा लजि”
“उपाजेऽन्तर्धनी” “साक्षात्प्रभतीनि च” “अनत्याधाने
उरश्चिभनसी” “मध्ये पदे निवचने च” “विस्तं चक्षु

पाषातुपयमने” “प्राध्वं वस्वने” “जीविकोपनिषदा-
वौपस्ये ।” पा० उक्ताः धातुविशेषयोग एव तत्संज्ञां
भजन्ते धातुविशेषाश्च सि० कौ० त० सं० प्र० दृष्ट्याः ।
तेषाम् गतिसंज्ञकानां “गतिर्गतौ” पा० अतुदात्तता ।
“सगतिरपि तिङ्” पा० । काठ० प्रपञ्चतीत्यादौ अतु-
दात्तता । “गतिरमन्तरः” पा० “कस्मार्थे ज्ञाने परे-
ऽव्यवहितो गतिः प्रकृत्या” पुरोहितम् । “गतिकारको-
पपदानां लङ्घिः समासवचनं प्राकृतुबुत्पत्तेः” वार्त्ति० ।
“गतिबुद्ध्यादि” पा० णिचि प्रयोष्यकर्तुः कर्मात्मम् यामं
गमयति देवदत्तम् चैतः । गत्यर्थकर्मणि द्वितीयाचतुर्थ्यौ
चेष्टायामनध्वनि” पा० । यामं यामाय वा गच्छति अ-
ध्वनि तु मार्गं गच्छति । अचेष्टार्या मनसा गच्छति
“गत्यर्थकर्मकेत्यादि” पा० कर्त्तरि च क्त । यामं गत
चैतः चकारात् भावे कर्मणि च गतं चैतस्य, गतो
यामश्चैतरेण । “ज्ञोऽधिकरणे च” “प्रौढ्यगतिप्रत्यय-
सानेत्यादि” पा० आधारे क्त । “इदं यातं रमापतेः”
सि० कौ० । सर्वे गत्यर्थं ज्ञानार्थाः प्राप्ताश्चैतन्तुक्तेः
“मतिबुद्धिपूजार्थेभ्यश्च” पा० वत्तमानेऽपि क्त । शास्त्र-
मधिगतम् विशेष वक्तृते, तेन ज्ञायमानमित्यर्थः । गत्यर्थ-
कधातवश्च गणपाठे पठिता एव ज्ञेयाः । वैदिकप्रयोगे तु
केचित्ततोन्वेऽपि घातवः समष्ट्या निघण्टौ पठिता यथा
“वर्तते । ध्रुवते । खोटते । खोठते । खन्दते ।
कसति । सर्पति । खमति । खवति । खंसते ।
खवति । खोतति । ध्वंसति । वेनति । मारि ।
भुरखति । शवति । कासयति । मेखयति । कण्ट-
ति । पिखति । विखति । भिखति । प्रवते ।
जुयते । व्यवते । कवते । गवते । गवते । ज्योदति ।
नक्षति । सक्षति । म्यक्षति । सक्षति । अक्षति ।
तुरीयति । चतति । अतति । गाति । इयक्षति ।
सक्षति । त्वरति । रंक्षति । यतते । भ्रमति ।
भ्रजति । रजति । ब्रजति । क्षियति । धमति ।
मिनाति । अण्वति । अण्वोति । खरति । विसर्ति ।
वेपिदि । योपिदि । रिषाति । रीयते । रेजति ।
दध्यति । दभ्नोति । युध्यति । धम्यति । अरूपति ।
आर्यति । डीयते । तकति । दीयति । ईषति ।
फणति । हनति । अर्दति । मर्दति । सखते ।
नसते । हर्यति । इयति । ईरते । ईक्षते । ज्ञयति ।
खालति । गन्ति । आ गनीगन्ति । अक्षति ।